

בין השגת "הניצחון המוחלט" לבין המשך משא ומתן על עסקת חטופים

11.09.2024 | זכי שלום written by

מבוא

בימי אוסלו "העליזים" ניהלה מדינת ישראל את מדיניותה על בסיס של שני צירים סותרים: מצד אחד משא ומתן אינטנסיבי עם הרשות הפלסטינית על הסדר קבע כפי שנקבע בהסכמי אוסלו; מצד שני מלחמת חורמה נגד ארגוני טרור פלסטיניים שהציפו את ערי ישראל בפיגועי טרור קשים ורוויי דמים.

באחד הימים, כך מספרים, הבחין ראש הממשלה דאז, אריק שרון, בתמונה בעיתון שבה נראה אלוף בצה"ל, שהיה חלק מצוות המשא ומתן הישראלי, כשהוא מנהל שיחה חברית עם ג'בריל רג'וב, שהיה אז חבר בצוות המשא ומתן הפלסטיני, בבית מלון ידוע בהרצליה. שניהם לבשו בגדי ים והחזיקו בידם משקה עסיסי. התמונה ביקשה, קרוב לוודאי, להעביר מסר של תקווה לאזרחי ישראל החיים בשגרה של פחד ואימה: ישנם גם "פלסטינים טובים", שרק רוצים לחיות בשקט ובשלווה, ממש כמו מרבית הישראלים, ואיתם ניתן יהיה להגיע בסופו של דבר אל המנוחה והנחלה.

אריק שרון של אותם ימים עדיין היה ספוג בערכים ונורמות של ארץ ישראל "העובדת והלוחמת", שהיו מקובלים במדינת ישראל בשנות החמישים תחת הנהגתו של דוד בן גוריון. למחרת דווח על כך ששרון קרא אליו את האלוף ונזף בו: אנו מחויבים למשא ומתן רשמי עם הרשות הפלסטינית, הוא אמר לאלוף, אבל במקביל אנחנו מנהלים מלחמת חורמה נגד אותה רשות המסייעת לגורמי טרור לפעול נגדנו. אנחנו לא יכולים להיות "סחבקים" של אנשי הרשות ביום, ולהילחם בהם בלילה.

המאמץ להחזרת החטופים ומיגור החמאס

מדינת ישראל ניצבת כיום מול החמאס בפני דילמה דומה למדי לזו שבפניה היא עמדה לאחר חתימת הסכמי אוסלו. רק גדולה יותר בהיקפה ובחומרתה. בצל תמונות הזועה שליוו את מתקפת החמאס וקריאות של רבים מאזרחי ישראל לנקמה חסרת פשרות הדגיש ראש הממשלה, כבר מראשית המערכה, שהיעד המרכזי של המלחמה הוא חיסול החמאס ויכולותיו הצבאיות והשלטוניות. מימוש יעד זה, היה ברור לכול, מחייב מתקפה אינטנסיבית יומיומית של צה"ל נגד החמאס בכל הכלים העומדים לרשותה של מדינת ישראל.

ובאשר לחטופים מדיניות "היד החזקה", כך נטען, תשרת גם את היעד של שחרור חטופים: "רק לחץ צבאי מתמשך", חוזר ומדגיש ראש הממשלה, יביא את החמאס להסכים לשחרור חטופים

בתנאים שישראל תוכל לעמוד בהם.

בפועל, תמונת המצב בשבועות האחרונים אינה נראית ככזו שתוביל להשגת מטרות אלה. אנו רואים מגמה ברורה שבה הולך ונחלש בהדרגה המאמץ הצבאי ברצועה, תוך יציאות ספוראדיות למבצעים נקודתיים ועוצמתיים.

במקביל, "נגררה" ישראל למסגרת של משא ומתן אינטנסיבי על שחרור החטופים המצויים בעזה באמצעות משא ומתן דיפלומטי מול שלוש מדינות "מתווכות": ארצות הברית, מצרים וקטאר. אף אחת מהן, יש להדגיש, איננה מזדהה עם יעדי המלחמה שהציבה לעצמה מדינת ישראל.

משא ומתן זה, יש להדגיש, מתנהל בדרגים בכירים מאוד של כל הצדדים: את ארצות הברית מייצג כמעט בהתמדה ראש ה-CIA, ויליאם בארנס. נוכחותו התכופה והאינטנסיבית בשיחות אינה יכולה שלא להעלות תהיות. בפני ארגוני הביון של ארצות הברית ניצבים איומים קונקרטיים מצד שתי מעצמות, רוסיה וסין; ברית נאט"ו עומדת בפני אחד המשברים החמורים בתולדותיה; קשה להבין כיצד זה מרשה לעצמו ראש סוכנות הביון של ארצות הברית לשהות ימים רבים כל כך הרחק מ"נמל הבית" שלו. בעצם, שאלת היסוד היא: מהי "מפת האינטרסים" של ארצות הברית בסוגיה זו, המצדיקה מעורבות כל כך אינטנסיבית, ובדרג כל כך בכיר, בסוגיה זו.

לצידו של בארנס נמצאים ראשי המוסד (דדי ברנע) והשב"כ (רונון בר) של ישראל. גם נוכחותם האינטנסיבית והמתמשכת בשיחות, כאשר ישראל נמצאת במצב מלחמה, גוררת לא מעט ביקורות נגדם. ראש ממשלת קטאר (מוחמד עבדול רחמן) מעורב בשיחות באורח אינטנסיבי. את מצרים מייצגים בדרך כלל ראשי המודיעין.

חשוב להדגיש שעצם קיומו של משא ומתן עם החמאס בחסות הקהילייה הבינלאומית מעניק לחמאס לגיטימציה ומְכַבְדוֹת בינלאומית. ממילא הוא מקשה מאוד על ישראל "למכור" לעולם, וגם לאזרחי ישראל, את התזה שמדינת ישראל חייבת לקבל תמיכה נרחבת במלחמתה חסרת הפשרות נגד החמאס. בסופו של דבר, כך נטען, מדינת ישראל נלחמת נגד ארגון טרור רצחני, המאיים, יחד עם חבר מרעיו, לא רק על מדינת ישראל אלא גם על העולם המערבי כולו.

נגד חמאס, כשהוא "חמוש בחליפות ועניבות", תתקשה ישראל לנהל מלחמת חורמה על בסיס הפרמטרים שליוו את פעילותה הצבאית בשלביה הראשונים של המלחמה. בראשם של אזרחי ישראל והחיילים הלוחמים ריצדו אז תמונות הרצח ומעשי האונס שליוו את מתקפת החמאס. מטבע הדברים בחלוף הזמן הולך ומתפוגג הזיכרון הקולקטיבי הכרוך במתקפת החמאס, ועימו הנחישות חסרת המעצורים למגר את החמאס מעל פני האדמה.

באורח ישיר ועקיף יש לכך, להערכתנו, השלכות על התגברות המחאות בערי ישראל הקוראות להגיע להסכם עם החמאס על שחרור החטופים. המעורבות המתמשכת של החמאס בדיונים על עסקה לשחרור החטופים מעצימה את הדימוי שלו כארגון חברתי-מדיני, המבקש לקדם

אינטרסים לגיטימיים שלו מול ישראל. אם לשם כך הוא "נאלץ" לעשות מדי פעם שימוש גם באמצעים אלימים [?] אין הוא "פסול לעדות" בשל כך. מדינות רבות, חלקן נאורות בעיני עצמן, פועלות בדרכים דומות.

מעבר לכך, לדימוי ההולך ומשתנה של החמאס בזירה הבינלאומית יש, ככל הנראה, גם השפעה ממתנת על הנפת, ההיקף והאינטנסיביות של פעילות צה"ל ברצועה. מזה שבועות רבים רווחת בחלקים רבים של הציבור התחושה, שיש לה גם בסיס במציאות, שישראל אינה ממצה את יכולותיה להכניע את החמאס ולהביא ל"ניצחון מוחלט" כפי שמבטיח לנו ראש הממשלה השכם והערב.

ישראל משקיעה, בצדק, מאמצים אינטנסיביים במאמץ לקדם עיסקת חטופים באמצעות משא ומתן דיפלומטי, הגם שסיכויי ההצלחה של מהלך כזה נראים קלושים, אולי אפילו אפסיים. על רקע זה, עולה בהכרח השאלה: להיכן נעלמה התזה שבה "נפנפו" ראשי המדינה, ובייחוד ראש הממשלה, כי רק מאמץ צבאי אינטנסיבי יוביל את החמאס לחתור לשחרור חטופים?

בנסיבות אלה, אי אפשר שלא להתרשם מהעובדה שהחמאס מצליח, עד לשלב הנוכחי, להחזיק מעמד למרות המכות הקשות שהוא סופג במישור הצבאי. מעמדו היציב מקרין בהכרח גם על עמדותיו בסוגיית ההסדר: בנאום שנשא מתאם השבויים והנעדרים, תא"ל גל הירש, לפני ימים מספר, הוא קבע כי בפועל החמאס אינו נושא ונותן כלל עם ישראל בסוגיית השבויים. למעשה הוא הכתיב את תנאיו מראשית המערכה בסוגיה זו, וככל הידוע עד כה הוא לא נסוג מדרישותיו הראשוניות.

לכל אורך הדרך החמאס רושם לעצמו לא מעט הישגים במישור המדיני. הוא מצליח שוב ושוב "לכופף את ידיהן" של ארצות הברית וישראל, מה שכופה עליהן לשנות שוב ושוב מתווים להסדר שהיו מוסכמים ביניהן. מטבע הדברים, תמונת מצב זו מובילה להעמקת המחלוקות בין ישראל וארצות הברית. המשמעות הגורפת היא החלשת מעמדה של ישראל במאזן יחסי הכוחות שלה באזור ובמערכת הבינלאומית.

על רקע זה ראוי לקחת לתשומת לב את התבטאותו החרیגה של נשיא ארצות הברית לשעבר, דונלד טראמפ, כי קיימת סכנה של "היעלמות ישראל" (cease to exist) אם קמאלה האריס תיבחר כנשיאה. נכון שזו התבטאות במהלך מערכת בחירות, והיא נועדה "להשחיר" את מדיניותו של ממשל ביידן-האריס כלפי ישראל בתקווה לגרוף קולות של יהודים לטובת טראמפ.

עם זאת אי אפשר להתעלם מן העובדה שהיא באה מפיו של נשיא לשעבר שהיה קרוב מאוד לישראל. גם העובדה שהתבטאות זו התקבלה במעין "שוויון נפש" ולא עוררה תהודה ביקורתית הינה משמעותית. להערכתנו, היא מצביעה על היחלשות מדאיגה של הדימוי העוצמתי של מדינת ישראל בארצות הברית.

מה הפלא אפוא שבנסיבות אלה ראש ה-CIA, ויליאם בארנס, המשתתף דרך קבע במאמצים

לגיבוש עסקה לשחרור חטופים, מוצא לנכון לתעד בפומבי מפגש שלו עם ראש סוכנות הביון של בריטניה, ריצ'רד מור. בראשית המפגש הוא מעביר מסר ברור המציב את ישראל והחמאס על אותו רף של "מעמד פוליטי": "מנהיגי שני הצדדים", אומר בארנס בלי תחושה כלשהי של אי נוחות, "יצטרכו לקבל החלטות פוליטיות קשות". בעיניי, זו נקודת שפל חמורה במעמדה של מדינת ישראל מול ארצות הברית.

בנסיבות אלה קשה להבין מה טעם ראה ראש הממשלה בנאומו בעקבות רצח ששת החטופים לפנות ישירות אל יחיא סינוואר ולהזכיר את שמו: "אני לא אֶפְנֶע ללחץ הזה", אמר נתניהו בנאומו, "העם שלנו לא ייכנע ללחץ הזה" זה לא חשוב מה שרואים במסכי הטלוויזיה אני אומר ל[מנהיג החמאס, יחיא] סינוואר: 'תשכח מזה, זה לא יהיה' ". ראש הממשלה יודע היטב שעצם אזכור שמו של מי שעומד בראש ארגון טרור טומן בחובו מעין הכרה במעמדו כמנהיג, כמי שראש ממשלת ישראל רואה לנכון לפנות אליו ישירות לעיני כול. ראוי, להערכתנו, שראש הממשלה לא יחזור על כך.

סיכום ומסקנות

בנסיבות הקיימות, ועל רקע לחצים כבדים מבית ומבחוץ, אין לישראל ברירה אלא להמשיך ולהיות מעורבת באורח אינטנסיבי במאמצים לגיבוש עסקת חטופים. לחצים אדירים, מבית ומבחוץ, אינם מותירים לה ברירה, הגם שהסיכוי להשגת הסדר להחזרת חטופים נראה קלוש מאוד, בנסיבות הנוכחיות.

יחד עם זאת, מדינת ישראל חייבת להפנים את העובדה שמעורבות זו בתהליך הדיפלומטי לגיבוש עסקה טומנת בחובה סיכונים גדולים עבודה. היא מעצימה מאוד את כוחו של החמאס. באורח הדרגתי, אך רצוף, הוא משנה את תדמיתו מארגון טרור רצחני לארגון מדיני-חברתי, העושה שימוש מדי פעם באמצעים אלימים לקידום אינטרסים חיוניים שלו.

תמונת מצב זו מעצימה בהדרגה את מעמדו של החמאס כארגון לגיטימי בזירה הבינלאומית. היא גם מחזקת את יוקרתו נוכח העובדה שמאז תחילת המערכה הוא מציב תנאים קשיחים להסדר והוא, בניגוד לישראל וארצות הברית, אינו נסוג מהם חדשות לבקרים.

מעבר לכך, עמדותיו בתהליך ההסדר מובילות בהכרח להעמקת המחלוקות בין ישראל וארצות הברית, וממילא מחלישות את עוצמתה של ישראל במאזן הכוחות שלה עם החמאס.

מציאות זו, יש להדגיש, תקשה על מדינת ישראל לממש את יעדיה המרכזיים במלחמה זו: מיגור החמאס ויכולותיו הצבאיות והשלטוניות והחזרת החטופים. מדינת ישראל תוכל לשנות תמונת מצב זו לטובתה רק אם תחזור להפעלת יכולותיה הצבאיות מול החמאס באורח עוצמתי, על בסיס הפרמטרים שאפיינו את פעילותה הצבאית בראשית המערכה.

בפועל, התנהלותה הצבאית של ישראל בשבועות האחרונים היא הפוכה. היא מצטיירת כ"דשדוש"

מתמשך, וכהשלמה עם מציאות של התשה מתמשכת שאינה אמורה להתכנס להכרעה חד-משמעית של החמאס ברוח יעדי המלחמה שהיא הציבה לעצמה. אנו מקווים שמדובר בתמונת מצב המוכתבת על ידי אילוצים אסטרטגיים בזירות מלחמה אחרות, וכי היא תשתנה עם שינוי הנסיבות.